

Анатоль Вярцінскі

**Песня
пра
хлеб**

Вершы і паэма

Дзяржаўнае выдавецтва БССР
Рэдакцыя мастацкай літаратуры
Мінск 1962

Анатоль Вярцінскі нарадзіўся ў 1931 г. у вёсцы Дзямешкава, Лепельскага раёна, Віцебскай вобласці.

Пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1956 г.) супрацоўнічаў у розных раённых газетах рэспублікі.

Друкавацца пачаў у студэнцкія гады. Вершы А. Вярцінскага змяшчаліся ў часопісах «Маладосць», «Работніца і сялянка», у газеце «Чырвоная змена».

«Песня пра хлеб» — першая кніжка паэта. Яе складаюць лірычныя вершы аб працоўных буднях нашага сучасніка, простага савецкага чалавека, і невялічкая паэма.

ПЕСНЯ ПРА ХЛЕБ

Паэма

1

Кружыцца ў скверы кляновае лісце.
Як быццам шукае яно сабе выйсце,
Як быццам не можа ніяк змірыцца,
Што будзе мець справу яно з зямліцай,—
На сонцы не будзе больш красавацца,
На ветры не будзе больш хвалявацца.
Кружыцца першае лісце кляновае.
Стаіць у скверы ціш вераснёвая.
А ўверсе — воблачка, над скверам сіль...
Вітаю цябе, мой слаўны верасень!
Ты той жа а ясны, ледзь-ледзь засмужаны,
Ты той жа вясёлы, ледзь-ледзь засмучаны.
Цябе з тваёй кожнаю прыкметаю
Я добра помню, добра ведаю.
Дзяцінства ніхто не забудзе ніколі.
А ты быў мне лепшым сябрам па школе.
Хіба не ты, прыветны і сонечны,
Ранкам якраз такім, як сённяшні,
Для нас адчыняў усе дзверы школьныя,
Будзіў званкамі ціш навакольную.
І нечым яшчэ ты запомніўся, верасень.
Ці то цішынёй на азёрным беразе,
Ці спелай антонаўкай ды аекомінай,
Ці, можа, водарам хлебным з коміна?
Такую прыкмету не забудзеш,
Як школьны званок, яе помніць будзеш.

Ціш вераснёвая як нельга лепей
Напомніць аб тым, аб бацькоўскім, хлебе.
Напомніць лісце вась тэта кляновае,
Што кружыць, шукае месца новае.
Яно не можа не напомніць,
Сэрца ўспамінам не напоўніць.

2

Кружыцца ў скверы кляновае лісце,
Якое збіраў я пад хлеб калісьці
(Парой замянялі яго і аерам).
І толькі прайду я асеннім скверам,
Зноў буду думаць аб колішнім хлебе.
Аб хлебе, што рос не ў алтайскім стэпе,
Не ў слаўных краях тых, на землях цалінных,
А вырашчан што на суглінках ды глінах,
На ніве, дзе ведаю кожны камень,
Маімі бацькамі ды землякамі.
Аб хлебе я думаю самым звычайным,
Які нават жалі сярпом, не камбайнам,
Які з поля везлі калёсным ходам,
Які малацілі з конным прыводам,
Які потым чысцілі арфай ля клеці,
Якога цярпліва чакалі мы, дзеці.
Здаваўся тады ён лепшай ядою,
Калі яго есці з соллю й вадою.
Нас дзед падахвочваў:
«Хлеб, соль і вада —
Вось маладзецкая яда».

3

Тады нам святочным караваем
Здаваўся хлеб новага ураджая.
Мроіўся нам ён, хлеб гэты новы,
І ў першым завялым лістку кляновым,
І ў шэпце даспелага калосся,
І ў скрыпе нагужаных жытам калёсаў,
І ў гуле раскацістым малатарні,
І ў першых дажынках брыгады ударнай,
І ў нейкай мелодыі мажорнай,
Што мельнік насвітваў, пускаючы жорны.
Яны, згаладаўшыся па евежаму зерню,
З бурчаннем яго паглыналі бязмерна.
І мельнік, белай мукой запарошаны,
Не гнаў ад сябе нас, гасцей няпрошаных.
Падміргваў нам весела:
«Ходзіць чутка,
Што хлеб каштаваць будзем новы хутка».

4

Хіба забудзеш калі гэты момант!..
Ураз заціхае дзіцячы наш гоман.
Стаіць цішыня незвычайная ў хаце.
Збіраемся дружна мы ўсе каля маці.
Мы бачым адны толькі матчыны рукі,
Адны яе рукі, адны іх рукі.
А маці з сваёй урачыстай усмешкай
Нізка схіляецца над дзежкай
(Над той, на якое сядзела нявестай).
Яна расчыняе хлебнае цэета.

Цеста мясіла яна кулакамі,
Сценкі дзяясы абірала рукамі,
Вады падлівала, мукі падсыпала.
І нам было клопатаў тут нямала.
Былі мы ў мінуту гэтую рады
Выканаць матчыны ўсе загады.
Мы ёй памагалі рукаў закасваць,
Муку падсыпаць па яе заказу.
Хусцінку мы ёй папраўлялі ахвотна
Ці лоб выціралі матчын потны.
Было урачыста і ціха ў хаце —
Хлеб з новага жыта ўчыняла маці.

5

Усё захавалі памяці нетры.
Я водар рашчыны чую ў паветры.
Я столькі ўдыхаў колісь гэтага водару!..
Хадзіла ў дзяжы рашчына ходарам.
Хадзіла-брадзіла хлебнае цеста.
Было ў дзяжы яму, цесту, цесна.
Яно шапацела, прасіла ходу,
Хацела вырвацца на свабоду.
Ды коўдра яго закрывала шчыльна,
Сачыла яна за рашчынаю пільна.
І вось, пашаптаўшыся аб нечым ціха,
Яно знаходзіла ўсё-ткі выхад.
Яно запаўняла тады ўсю хату
Водарам хмельна-кіславатым.
І ён пабіваў да самага рання
Пах адцвітаўшых гваздзік і герані,

Якія раслі каля самага дома.
П'яніў ён дзіцячую сьведомасць,
Спаць не даваў нам да паўночы.
Калі ж мы, нарэшце, заплюшчвалі вочы,
Нам сніліся казачныя караваі,
Сніўся хлеб новага ураджая.

6

Назаўтра мы ў лес сабіраліся рана,
Выконвалі матчын наказ старанна.
Яна напярэдадні нам казалі:
«Каб заўтра, дзеці, хлеб пёкся ўдала,
Па лісце кляновае раніцай збегайце».
Мы іншы раз прачыналіся б нехаця.
А тут была справа іншага роду,—
Яна абяцала ўзнагароду.
І беглі мы з братам сцяжынкай роснай
Туды, дзе шумелі клёны і сосны.
Мы зналі да клёнаў шлях самы кароткі —
Хадзілі да іх мы па сок салодкі.
На самы узлесак выходзілі клёны.
Любілі прастор яны сонечны, дзённы.
Калі ж адчувалі дыханне слоты,
Яны пакрываліся пазалотай.
І падаў уніз пад яе цяжарам,
На ранішнім сонцы успыхнуўшы жарам,
Ліст за лістом. Аблятаў паўкругісжа...
Мы іх на ляту лавілі дружна.
Збіралі, нанізвалі іх у вязку,
Пакуль не рабілася вязка важкай.

За гэткі гасцінец шчодрым клёнам
Мы ледзь не казалі «дзякуй» з паклонам.
Лісце ўручалі мы маці ўрачыста.
«Дык гэта ж не лісце,
а золата чыстае!

На цэлую восень хопіць яго мне.
Вы малайцы ў мяне сягоння.
За справу такую даць вам трэба
Першую лусту новага хлеба»,—
Казала маці, узняўшы звязак.
А мы, свой выканаўшы абавязак,
Сабой ганарыліся не на жарты,
На меншых сяцёр глядзелі з пагардай.

7

Даўно не было ў нас з табой сустрэч,
Старая, добрая руская печ!
А трэба сустрэцца, пакуль не позна.
Здарыцца, ведаеш, можа рознае.
Ходзяць упарта пагалоскі,
Што ты устарэла для новай вёскі,
Што ты аджыла і формай і зместам,
Што вельмі ўжо многа займаеш месца.
Што скажам на тэта мы, руская печ?
Факты, як кажучь, упартая рэч.
Помніцца, хата была цеснаватай,
Во ты сапраўды занімаала паўхаты.
Ты мэблі нідзе не ўступала ні пядзі,
Кватэру трымала ў сваёй уладзе.
Каптур узвышаўся твой аж пад столлю.

Шчыт занімаў ільвіную долю.
Топка твая зіяла тунелем,
Падпечак быў цэлым падзямеллем.
Адным словам, печка, недарэмна
Просяць цябе сысці з арэны.

8

І ўсё-ткі, калі гаварыць па шчырасці,
Я рад, што было мне суджана вырасці
У той жа хаціне, дзе ты ўладарыла,
Дзе спраўна так грэла,
пякла і скварыла.
Дзякуй за ўсе твае добрыя справы,
За ўсе твае печывы,
твае стравы!

Бог з імі, тваімі габарытамі,
Толькі не будуць ніколі забытымі
Дні, калі ў коміне выў дзіка вецер,
А ты так умела гасцінна прывеціць.
Ты нас акружала цяплом і ласкаю,
Ціха раскажвала казку за казкаю.
Змаўкала, зноў чулася ветра гудзенне.
На столі хісталіся прыцемак цені.
Гасла святло замерзлых вокан.
І ўсё перайначвалася навокал —
Цені рабіліся парусамі,
Героямі казачнымі — мы самі,
І плыў аж за трыдзевяць зямель
Дзівосны наш печка-карабель.

І хлеб, які сённяя я шчыра слаўлю,
 Табе, печ, нямала ў заслугу стаўлю.
 Была да яго ты прыналежная,
 Ад печы тут многае залежала,
 Ад поду яе, яе духу і жару,
 Якія палілі, не знаючы жалю,
 Не знаючы жалю, ды знаючы меру,—
 Служыла печ руская праўдай і верай...
 Я жыва ўяўляю малюнак гэты.
 Хлебніца чынна стаіць ля загнета.
 Наведзен парадак належны ў печы,
 Тміну — найлепшай з вясковых спецый
 Маці ў цеста ўжо замяшала.
 Спрабуе, солі ў ім ці не мала.
 З'яўляецца хлебная лапата,
 Прылада з ручкай доўгай, гарбатай.
 І вось расцілае таропка маці
 Лісце кляновае на лапаце.
 На лісце сонечнае, узорнае
 Кідае цеста жменяю спорнаю.
 Яно нахадзілася ўволю,
 Яно са сваёй змірылася доляй.
 Цяпер пад рукой умелай пакорна
 Яно набывае любую форму.
 Становіцца цеста боханам круглым,
 І матчыны рукі спрытным рухам
 Садзяць яго на чарэнь гарачую,
 Жадаюць, каб ён, першы, удачаю...
 Час настае,

і на загнеце
 Дымяцца боханы лепшыя ў свеце.
 Дыміцца, водар жывы выпраменьвае
 Хлеб свежажытнёвы,
 хлеб чарэневы,
 Хлеб са скарынкай
 румянай,
 хрусткай,
 Хлеб з печы старэнысай,
 цаглянай,
 рускай.
 Дзяцінства — мінулае далёкае —
 У памяці толькі рэхам галёкае,
 Калі яго клікнеш — гукнеш парою.
 Дзяцінства — за казачнаю гарою.
 І хлеб той чарэневы, гарачы
 Для памяці — казка з пары дзіцячай.
 Для сэрца ж і сённяя ён — быль непазбыўна,
 Звычайная самая і самая дзіўная.
 Пакуль з маім сэрцам нічога не станецца,
 Яно з гэтай быллю не расстанецца.
 Яно з ёю б'ецца верна і спраўна,
 Для сэрца яна — і сіла, і праўда.
 Я ведаю: выкінуць з сэрца быль гэту —
 Здрадзіць бацькоўскім заветам,
 Шукаць шляхоў лёгкіх і лёгкага хлеба.
 У хлебе ж такім я не маю патрэбы.
 Другое жыццё мне больш да спадабы.
 Мне прыклад —
 сумленныя хлебаробы,

Мне прыклад —

умелья хлебапёкі.

Душою быць з імі — гонар высокі.
Я помню заўсёды дарогі і сцежкі,
Вядуць што да роднае вёскі Дзямешкава
Да поля з лашчынкамі ды бугаркамі,
Дзе ведаю кожны кусцік і камень.
Парою мне хочацца да болі
Вёску наведаць, выйсці у поле,
Сустрэцца з сваімі землякамі,
З іх дужымі, моцнымі рукамі,
З іх словам, як рунь вясной, сакавітым
Жывінкаю цёплаю перавітым,
З іх поглядам мудрым на справы і рэчы,
З іх радасцю шчыраю чалавечай.

11

А добрых навін у іх як ніколі.
Стала радзіць іначай поле.
Доўга глушыла яго свірэпка,
За глебу ўхапіўшыся колісь чэпка.
З болем глядзелі хлебаробы
На жоўтыя плямы гэтай хваробы.
А зараз поле зусім не тое,
Нібы арасілі жывою вадою.
Бродзіць яно здаровымі сокамі,
Радуе зборамі высокімі.
Дружна расце і жыта, і рэпка,
Болей не глушыць рэпку свірэпка.
Бушуюць і грэчка, і капуста —

Болей не будзе ў свірнах пуста.
А побач з імі, са старажыламі,
Да сонца цягнецца ўсімі жыламі
Сцябло развесістае, грузнае,
Для вёскі патрэбнае, кукурузнае.
Для госця паўднёвага — для сцябла
Хапае і ў нас раздолля і цяпла...

12

Добрыя змены на родным полі.
Людзям дае поле ўсё болей і болей.
Ад іх жа яно бярэ усё меней
Поту, што летам скідай хоць жменьняй,
Працы, што славіцца мазолем.
Рокат матораў плыве над полем.
Пайшоў з яго плут услед за сахою.
Конь — у мінулым адной нагою.
Цяжка сапернічаць гнядому
З конскімі сіламі маркі вядомай.
Хутка, напэўна, і ён, і вупраж
Рэдкасцю будуць, як сёння зубры.
На выгане ж, дзе гулялі коні,
Прасторны гараж будуюцца сёння.
Слухае родная мая веска
Тэхнікі рознай рокат і лёскат.
Слухаюць радасна яго людзі,
Як самую лепшую з прэлюдыі.
Множацца сілы іх і надзеі,
Поступ арцельны іх цвярдзее.
І я гавару землякам: шчасліва!

Усякіх даброт вам!
І асабліва,—
Каб будучы год быў слаўным годам —
У меру дажджлівым, у меру пагодным,
А восень была каб незвычайнай:
На дзіва хлебнай, на дзіва ўраджайнай.
І хай, калі новы хлеб замесіцца,
Сведіцца рог маладога месяца
Над вёскай,
                  над нівамі,
                                  над статкамі
Рогам багацця ды дастатку.
І хай яшчэ сонца ўзыходзіць над краем
Толькі што спечаным караваем.
1960 г.

ВЯЛІКІ СТАРТ

Адрачомся ад старога свету,
Абтрасём яго прах з нашых ног...
З рэвалюцыйнай песні

Касмічнай эры пачаліся дні.
Адкрыты шлях да зор. Збылося!
Давайце ж прыгадаем ў цішыні,
Як тэта ўсё калісьці пачалося...
Раней, чым адарвацца ад зямлі,
Чым павядзе Гагарын наш ракету,
На бітву пралетарыі ішлі,
Каб адрачыся ад старога свету.
Той свет трымаў людзей у ланцугах,
Драпежнай хваткаю, няпраўдай воўчай
Вязаў іх па руках і па нагах
І сёмым потам заліваў ім вочы.
Яны ж хацелі волі і святла,
Хацелі ўсё і разумець, і бачыць,—
І знішчыць ненавісны свет датла
Кляліся перад бітваю гарачай.
І вось настаў вялікі дзень, калі
Па клічу Леніна, што прагучаў набатам,
На штурм, на бой рашаючы пайшлі
Рабочыя, сяляне і салдаты.
І свет такіх не бачыў перамог,
Якую людзі ў дзень той атрымалі,—
Абтрэслі прах старога свету з ног
І прыцягнулі сіл яго парвалі.
Вялікі старт быў дадзён, і пайшлі,

Свабоду удыхнуўшы на ўсе грудзі,
Да сонечных вышыняў на зямлі
Краіны маладой савецкай людзі.
І х з дарогі праўды і святла
Ніхто не збіў, не адхіліў ад мэты,
Бо партыя народ вяла
Па ленінскіх бяспмертных заветах.
Ісці — уперад і ляцець — вышэй
Яна вучыла мудра і упарта...
І сёння на вачах усіх людзей
Мы дасягаем казачнага старту.
Ляціць ракета наша аж да зор!
І мы, хто першым на зямной планеце
Адкрыў людзям і сонца, і прастор,—
Яшчэ здабудзем Сонца, што ў Сусвеце.
1959—1961 гг.

* * *

Словам, так:
На зямлі мы — Гаганавы,
А над ёй,
Над зямлёй,
Мы — Гагарыны.
Нездарма так еугучны імёны,—
Тут і там мы
адным натхнёны:
Адной праўдаю,
адной вераю,
Адной шчасця людскога мераю.
Мы спачатку
зямлю узвысеілі,
Да зямлі потым
неба наблізілі.
Наш узлёт
у касмічны прасцяг —
Справы нашай зямной працяг.
1961 г.

ПАРТРЭТ
Расказ вышывальшчыцы:

Вышываю я «крыжам»,
Вышываю «гладдзю».
Многа вышывак розных ёсць у мяне.
Вось гэта — «Дзяўчына ў белым плаці»,
«Маці з дзіцём» — на той сцяне.
Вывае, закончыш работу адну ты,
Ну, думаеш, болей не возьметься. Не,
Выдасца вольная мінута,—
Зноў цягнуцца рукі да мулінэ.
Вышываю я «крыжам»,
Вышываю «гладдзю».
Не адзін маю ў справе гэтай сакрэт...
І аднойчы мне кажуць:
        «Паслухай, Надзя,
Ці не вышыла б Леніна ты партрэт?»
«А змагу? — я у думках сябе пытала.—
А можа, і ўзяцца сапраўды?»
Цэлымі днямі не пакідала
Гэтая думка мяне тады.
Падбірала я самыя лепшыя ніткі...
І аднойчы стала мая рука
Мару здзяйсняць увачавідкі,—
Стала кідаць шывок да шыўка.
Я над працаю новай схілілася нізка.
І калі было позна,
Далёка быў дзень,
Нечакана неяк знаёмая рыска

Палатно азарыла, бы светлы прамень.
Я ад радасці вымавіць не магла і слова.
І спачатку не верылася нават мне,
Што вось зараз усмешка Ільчова
На маім засвеціцца палатне.
Я шывок да шыўка
        так старалася класці,
Я адценні такія хацела знайсці,
Каб была яго ўсмешка
        светлай, як пчасце,
Як лепшыя радасці у жыцці.
Каб была яго усмешка такою простаю,
Што на свеце не знойдзеш нічога прасцей,
І каб быў у ёй самы мудры роздум
Аб лесе нашым і нашых дзяцей...
Я начамаі тады не спала, сядзела.
І калі запаветны быў скончан партрэт,
Я адчула:
        душой з ім сама маладзела,
З ім сама нараджалася зноў на свет...
А калі мой партрэт глядзелі жанчыны
І хвалілі дружна: «Ну, як жывы!» —
Я думала:
        «Быць ён такім і павінен,—
Лепей, чым сэрца, не знойдзеш канвы».
1960 г.

* * *

Пад стукі вагонных калёс
Аб тых, незнаемы чый лёс,
Аб новых дарогах-шляхах,
Нязведаных далях-краях
Хораша думаецца.

Пад ціхае плёканне хваль
Зарэчная мроіцца даль,—
Аб чымсь запаветным, сваім,
Аднойчы забытым зусім,
Хораша думаецца.

Пад посвіст зімовых завей
Аб дружбе, з якою цяплей,
Аб тых, хто ў дарозе брыдзе,
Аб новай вясне, што йдзе,
Хораша думаецца.

Пад весні зялёны шум
Праходзяць турботы і сум,—
Аб радасцях светлых зямных,
Аб справах цудоўных людскіх
Хораша думаецца.

І толькі калі кругом
Гручоча далёкі гром,
Аб лютай жахлівай вайне,
З дзяцінства што помніцца мне,
Трывожна думаецца.
1959 г.

* * *

Многа ёсць на зямлі калек,
На зямлі і ў маёй старане.
Дажываць яны будуць свой век
Напамінкам лсывым аб вайне.

У адных з іх няма вачэй,
У другіх жа — рука адна.
Ну, а трэцім яшчэ цяжэй:
Ім скалечыла душы вайна.

Яны з крыўдай глядзяць на свет.
Ім кашмары сняцца ўначы.
Рукі доўга лячыў лазарэт,
А душу паспрабуй палячы.

Яе раны залечыш на час,
А здарыцца што-небудзь — яны
Адкрываюцца ўсе ураз,—
Ажываюць малюнкi вайны.

І ад тых успамінаў і сноў
Паратунак — у веры адной,
Што вайна не паўторуцца зноў,
Не залье мірны дзень крывёй.
1959 г.

ЗІМНЯЕ СОНЦАСТАЯННЕ

Ахутаны быў увесь
прыцемкам бясконцым
Самы кароткі дзень.
Запальвалі ліхтары.
Сонца як не ўзыходзіла.
Што сталася з сонцам?!
Не бачыў ніхто ні ранішняй,
ні вечаровай зары.
Нам нестала дня.
І, будучы не ў гуморы,
Мы гаварылі зноў нервова аб вайне,
Казалі, што часам даводзіць да зморы
Трывога пякучая:
будзе вайна ці не?
Як вечнасць, цягнулася ноч,
глухая і сцюдзёная,
Далёкая самая з усіх начэй ад вясны.
У сонным мазгу
успыхвалі думкі дзённыя
Ды цяжка варочаліся
такія ж трывожныя сны.
Затое з палёгкай якой
мы сустракалі світанне!
Убачылі мы і зару,
і першы прамень...
На гэтым канчалася
зімняе сонцастаянне,—
Угору пайшоў
павольна, ды верна дзень.
1961 г.

СВЯШЧЭННАЯ ЗЯМЛЯ

Святочная свежаець на вуліцах Дэлі.
Палац прэзідэнці.
Раскошны пакой
Адкрыты для ўсіх,
Каб усе глядзелі
Дары — сімвал дружбы людскай.
О, дружаць індыйцы верна і шчыра.
І сёння яны пакланіцца прыйшлі
Яшчэ небывалым сувенірам —
З далёкай савецкай зямлі.
Глядзяць з захапленнем на дзіўную вазу,
Тканіны узорныя вабяць іх.
Праходзяць далей і,—
не скончыўшы фразу,
Змаўкаюць, хмурнеюць уміг.
Прад імі — просценькая скрынка
З зямлёй,
волгаградскай зямлёй...
У цёмных вачах індыйца іскрыцца
Свято пашаны жывой.
У цёмных вачах —
парыў любві брацкай
Да рускіх,
да слаўнай народнай сям'і...
...Вось так бы па жменьцы зямлі волгаградскай
Раскінуць па ўсёй неабдымнай зямлі.
Раскінуць усюды,
дзе толькі ёсць людзі.

Ідзіце глядзіце,
малы і стары!
Хай гэта зямля вам сэрды будзіць,
Вялікую праўду хай азарыць.
Ідзіце,
як колісь паломнікі ў Меку,—
Але не з малітвай,
а з клятваю — не забыць,
Якой цаной савецкаму чалавеку
Свабоду для вас удалося здабыць.
1956 г.

СТРОНЦЫЙ

*Стронцый-90 — радыёактыўны ізатоп.
Солі ж звычайнага стронцыя
ўжываюцца ў пратэхніцы.*

Слова гэта сугучнае
са словам «сонца».
Ды іх рыфмаваць ці будзеш цяпер наўрад.
Разумееш, гэта слова «стронцый»?
(Паспрабуй пастаў яго
з сонцам у рад.)
Так, так, гэта той самы стронцый,
Прад якім цьмянеюць
і порах, і свінец,
Аб якім на кожнай газетнай старонцы
Папярэджваюць:
«Стронцый — гэта канец».
Скажам, выбухне бомба на планеце дзесьці.
І з месца таго,
адразу ва ўсе бакі,
Пачнецца стронцыя
смертаноснае шэсце,
Якое не спыняць ні людзі,
ні іх багі.
Дзедзі слабей за нас,
ім хопіць меншай дозы.
Ручкі працягваць
будуць да нас дарма,—
Не ведаючы,
што тут не памогучь слёзы,
Не верачы,

што тут паратунку няма.
Будзе няўцям малым,
што мы ім не абаронцы
Хаця засланыя да гэтага
ад самых розных бед
Што нас саміх
вось-вось даканае стронцый
І ўслед за дзецьмі
адправіць на той свет.
Калі ж нас там
пацягнуць у пекла якія дурні
Спрацацца не будзем,
з усмешкаю скажам: «Пайшлі»
І здасца нам пекла
мірнаю смалакурняй
Перад тым, што мы чулі і бачылі на зямлі...
Ды хопіць, бадай, кармаць.
Я чую словы папроку
Я чую голас магутны і звонкі,
як майскі гром:
— Даволі з нас паніхід!
Вайна — назад, і ні кроку
Далоў вайну —
гэты ўзаемны пагром!
А голас з будучага
гучыць шчасліва і ўрачыста:
— Бомбы скінуты ў мора,
гарматы пайшлі на злом
Знішчана самае страшнае
на зямлі злачынства

Пакончана з самым вялікім
на свеце злом!
— А што са стронцыем,
гразою быцця чалавечага!
— А вы галаву ўзніміце,
вы паглядзіце ўверх!
Вы бачыце, цэлае неба
агнямі расквечана!
Вы бачыце гэты,
нябачаны шчэ, феерверк?!
Ён асвятляе,
напэўна, не менш як з паўсвета..
Гэта майстры піратэхнікі
розных краін
Радуюцца разам,
што на вайну накладзена вета
Што на небе не будзе хмар,
а на зямлі — руін.
Вы тольсі гляньце!
Не піратэхнікі — магі!
Заўважце, расшчодрыліся
асабліва майстры
На чырвань і пурпур,—
як вялізныя ружы і макі
Палыхаюць-квітнеюць
паветраныя кастры.
Яны — бы асколкі
самога барвовага сонца.
І колер гэты
надае святочным агням

Не што іншае,
як пераўтвораны стронцый,
Радня таго стронцыя,
гразіў што гібеллю нам..
Ірвуцца, пырскаюць
агнямі ракеты ў паветры.
І, глядзячы радасна
на гэты дзівоены парад,
«Сонца» і «стронцый»
рыфмуюць смела паэты,
«Стронцый» і «сонца»
ставяць у адзін рад.

1961 г.

ЗАРНІЦЫ

Расчыняю шырока весніды,
У начную ціш выхаджу.
Я зарніцы —
дажджоў прадвесніцы
Сёння зноўку бачыць хачу.

Хачу знаць, колькі будзе зелені,
Будзе свежасці для людзей,
І ці вырасце ўсё,
што сеялі,
З чым звязалі столькі надзей.

Вось і радуюся зарніцам.
Знаю, следам за імі дождж
Пачне пчо́дра паіць зямліцу,
Паліваць яе ўшыр і ўдоўж.

Яна ж толькі аб гэтым і марыць...
Дзесьці зноў, за далёкім сялом,
За далёкаю-дальняю хмарай
Узмахнула жар-птушка крылом.

Я загрукаю ў аканіцы,
Я людзей разбуджу,
абвяшчу:
«Людзі, бачыў я зноў зарніцы! —
Быць дажджу,
залатому дажджу!»

1961 г.

НОЧ НЕПАКОЇЦА...

Вздохи дня есть в дыханьне ночным.
А. Фет

Глядзець уніз отаміўся мясяц
І прыгаіўся між аблок.
Па соннай вуліцы ля весніц
Прабег імклівы вецярок
І, легка выбегшы за вёску,
На лузе сена ўзварушыў.
То вась пачуўся хвалі плёскаць
У насцярожанай цішы.
То птушка закрычыць спрасоння
І затрапечыцца ў траве.
То каласы ўраз загамоняць,
Затрызняць ціха аб жніве.
То нечаканая зарніца
Рассее рантам ночы цень...
Ноч непакоіцца: ёй сніцца
Гарачы працавіты дзень.
1954 г.

ДОЖДЖЫК

Без ветраў і раскатаў грамавых
Пайшоў ён раптам, цёплы і спакойны.
І ўжо глядзяць пучкі лісткаў жывых
З духмяных почак на таполі стройнай,
І нібы чуеш, як трава расце,
І зелянеюць неўзабаве ўсходы...
Аб сціплай чалавечай дабраце
Напомніць дожджык гэтка мне заўсёды.
Жыве дзесь побач чалавек, і ён
Не любіць гучных слоў,
Хваліцца
Заслугамі не будзе, як закон,
Не сыпле громаў з бліскавіцай.
І непрыкметны часам ён таму.
Ды вась у цяжкія гадзіны
Сучешыць, гору памагчы твайму
Сумее, можа, толькі ён адзіны.
Не будзе ён ні ахаць, ні ўздыхаць,
А моўчкі рукі пакладзе на плечы
І скажа ціха:

«Хопіць гараваць».

І ўсё так будзе проста і дарэчы.
Ад дабраты яго адчуеш ты
Прыліў у сэрцы сілы новай... ..
Ліецца дожджык, цёплы і густы,—
Як госць жаданы для зямлі вясновай.
1956 г.

АДЫХОД ЛЕТА

Над галавою сiнява плаыве.
I воблачка па-летняму бялее
У гэтай невыказнай сiняве,
Бялее, як на возеры лiлея.

Ды наблiжэнне iншае пары
Заўважыць можна ў гэтую часiну.
Не-не i ўбачыш раптам: угары
Пранесла лёгкiм ветрам павуцiну.

На фоне светлым, сонечным яна
Мiльгнула сумнаватаю прыкметай.
Табе здалося: гэта сiвiзна
Гарачай працай стомленага лета.

Ды цiхае i светлае яно,
Хоць днi ягонья ужо на схiле,—
Во да гадзiны гэтай ўсё адно
Зрабiць паспела, што было па сiле.

Ты чуеш, як звiняць дзесь галасы.
То палявой бясконцаю сцяжынкай,
Па-над якой звiоалi каласы,
Iдуць у вёску з песнямi дажынкi.

Сад не шумiць, бо не узняць галiн:
Яны сагнуты цяжкiмi пладамi.
Даспелi гронкi маладых рабiн,

Палаюць чырванню памiж лiстамi.

I прад нязмерным выспеўшым дабром,
Прад гэтым збожжам, садам ды рабiнай
Не так i сумны летнiх дзён надлом,
Адзначаны асенняй павуцiнай.
1955 г.

АГРАНОМ

Вецер вясновы ў полі гудзе.
Вецер хвалюе сонца ў вадзе.
Між снегам і сонцам,
Полям бясконцым
Насустрач ветру дзяўчына ідзе.
У поле сягоння яна прыйшла
Самая першая з сяла.
Хоча ўбачыць яна сама,
Ці многа тут весняга святла,
Ці многа тут весняга цяпла.
Мо' ўсходы отубіла зіма?
Усё абуджаецца кругом.
Полям вясновым ідзе аграном.
Першай вясну сустракае яна,
Хаця турботы нясе ёй вясна,
Хаця надыходзіць той час,
Калі раніцовую зару,
Калі вечаровую пару
У полі сустрэне штораз.
У полі сустрэнецца аграном
І з першым вясновым дажджом.
У полі пачуе аграном
І першы вясновы гром.
І першая ўбачыць яна,
Як зелены жытняй сцяна —
Ад працы яе маладой,
Ад промняў жывых веснавых,
Ад кропляў жывых дажджавых

Становіцца залатой.
І першая ўбачыць яна,
Што выспела збажына,
Што вырашчаны ураджай,
Хутчэй яго толькі ўбірай.
Ёй скажуць усім сялом:
«Дзякуй табе, аграном!
Вялікае дзякуй табе!..»
Вецер вясновы ў полі гудзе,
Вецер хвалюе сонца ў вадзе.
Насустрач ветру дзяўчына ідзе
І думае аб сяўбе.
1956 г.

ІМ ЧЫЦЬ М АШЫНА ХУТКАЙ ДАПАМОГІ

Імчыць машына хуткай дапамогі.
Ратунак, пэўна, некаму нясе.
Яе сірэна — як сігнал трывогі,
І адкрываюць ёй дарогу ўсе.

І паставя я ў будках, кожны стрэчны,
Не зводзячы з яе вачэй,
Удачы будуць ёй жадаць сардэчна,
У думках падганяць: «Хутчэй, хутчэй!»

Скароцяць пажаданнямі дарогу,
Машыне, знаю, не спазніцца той...
...Вось так бы нам заўсёды біць трывогу,
Як толькі стрэўся чалавек з бядой.
1959 г.

МАЦІ ЧАКАЕ СЫНА

Стракоча сарока, стракоча.
Аб чым расказачь яна хоча,
Другім, можа быць, і няўцям.
А маці? О, ведае маці,
Аб чым гэта птушка на хаце
Шчабеча — быць сора гасцям.
Другі дзень стракоча сарока.
Пабегла дарога далека,
Далёка, за небакрай...
І маці падоўгу з парогу
Маўкліва глядзіць на дарогу:
«Хутчэй жа, сыноч, прыезджай»
А недзе на тую ж дарогу
З глыбокай сардэчнай трывогай
Дзявочыя вочы глядзяць.
І ў іх то надзеі іскрынка,
То горкага суму слязінка —
Не можа яна не чакаць.
Дзень трэці стракоча сарока.
Пабегла дарога далёка,
Хтось едзе дарогаю той.
Прыкмеціла маці сына,
Угледзела хлопца дзяўчына.
Куды ж раней пойдзеш, хлапчына,
Да маці ці любай сваёй?
1956 г.

ХУСТКА

Ёсць у кожнага мара харошая.
Вось і я памарыць люблю:
Сабяру толькі крышку грошай
І табе, маці, хустку куплю.

Не такую, купляў што спехам
У студэнцкую пару,—
Я усе магазіны аббегаю,
Падарунак пакуль падбяру.

І знайду я такую хусту,
Па ўсяму каб падышла —
І была каб табе па густу,
І каб з лепшага пуху была.

Няхай хустка гэта пуховая,
Няхай мяккі яе пух
Ад прастуды цябе ахоўвае
У дні слоты і завірух.

Няхай будзе яна тваёй гордасцю.
(Знаю, прыйдзе суседка, і ёй
Ты з належнай матчынай годнасцю
Падарунак пакажаш мой.)

І пакуль дачакаемся стрэчы,
Няхай хустка сыноўняй рукой
На твае, маці, ляжа плечы,
Дасць табе і цяпло, і спакой.
1961

Я ІДУ ЗЯЛЁНЫМ ЛУГАМ

Я іду зялёным лугам,
Сцелецца трава.
І чамусьці кругам-кругам —
Галава.

Ці таму, што я ў брыгадзе
Лепшая жняя;
Ці таму, што ўчора ў садзе
З ім сядзела я.

Гуляў вецер русым чубам,
Казаў хлопец мне,
Што я стала яму любай
Яшчэ па вясне.

І што я яго надзея,
Сонейка яго,
Жыць не можа без мяне ён
Дня ні аднаго.

Я ж стрымала у сакрэце,—
Не сказала, не! —
Што і ён за ўсё на свеце
Даражэйшы мне...

Я іду зялёным лугам.
Сцелецца трава.
І ад шчасця кругам-кругам
Галава.
1954 г.

КАБ Я ЗНАЛА

Раніцою у сад я выйшла,
І кіўнула галінкаю мне
За зіму настыўшая вішня,
Ціха тужачы аб вясне.

Нібы ведае, што сама я
Разам з ёю чакаю вясны...
Вішня-вішанька дарагая,
Скора збудуцца твае сны.

Дачакаешся белых кветак
І шумлівай зялёнай ліствы...
Каб я знала, што прыйдзе гэтак
Мая радасць у дзень веснавы,

Каб я знала, што ясным ранкам
Да майго ён падыдзе акна,
Што парой вечаровай з гулянку
Больш не буду прыходзіць адна,

Не тужыла б я, вішанька-вішня,
Толькі б клікала сэрцам той час.
Не сумуй, не трывожся залішне –
Скора прыйдзе вясна да нас.
1955

ВЕСНАВОЕ

Прачынаешся раніцою,—
Табе ў вочы ударыць святло.
Не пазнаеш свайго пакою,
У ім змроку нібы не было.

У ім водсвет вясны бясхмарнай,
Поўны ён маладога святла.
Зайка — промень жывы янтарны
На сцяне, на абрусе стала.

Яго ўбачыш — дзяцінствам павее
І яшчэ нечым светлым такім,
Што, як радасная надзея,
Авалодае сэрцам тваім.

Нібы дзеўчыне закахана
Заглянуў ў вочы ясныя ты
Ці пачуў голас маці рана,
Поўны ласкі і дабраты.

Ты падыдзеш, усхваляваны,
Да акна, скажаш: «Добры дзень
Добры дзень, веснавыя туманы!
Добры дзень, веснавыя прамень!
1956 г.

ШЧАСЛІВАЕ РЭХА

Мы моўчкі стаім
На сонцам залітай паляне.
Павевам сваім
Чаруе нас светлае ранне.
Бялюткіх аблокаў сям'я
Павольна плыве па небе.
Чакаю: сяброўка мая
Скажа мне зараз што-небудзь.
Гарэза яна — як дзіця,
На выдумкі, ой, майстрыха!
Ды тут ад свайго пачуцця
Змянілася, стала ціхай.
Уся яна — ўвага і слых,
Уся яна — захапленне.
А вочы смяюдца, у іх
Іскрынкі якогась рашэння.
На дыбачкі стала аж,
Рот акружыла далонькай.
«Ты чуеш голас наш?!» —
Крыкнула звонка-звонка.
І коціцца мігам адказ
Нядрэмнага рэха.
Насустрач пабеглі ад нас
Раскаты вясёлага смеху.
Смяедца каханка мая —
Рада находць без меры.
«Паслухай! Кахаю я,
Кахаю і ў шчасце веру!»

«І я-я»,— ёй уторыць гай,
«І веру-у»,— шчыра гукае.
І нават птушыны грай
На нейкі момант змаўкае.
Прыціхлі усе: салавей,
Сініцы і берасцянікі —
Не чулі яны раней
Гаворкі маёй каханкі.
Яна ж паглядзіць на мяне:
Маўляў, падзялі ўцеху.
Ды зноўку задорна гукне
Свайму субяседніку-рэху.
Смяюся я разам з ёй.
І верым мы шчыра, як дзеці,
Што там, за зялёнай ліствой,
Знаходзіцца нехта трэці.
І любай кажу я ўсур'ёз:
«Не рэха табе адказала,
А нечы шчаслівы лёс —
Шчаслівых наўкола нямала.
Нехта, як мы, малады,
Радасны і прыветны
Прыйшоў раніцою сюды
З марай сваёй запаветнай...»
Смяецца сяброўка ў адказ
Сваім непаўторным смехам.
Звяртаецца смех да нас
Шчаслівым раскацістым рэхам.
1959 г.

ВЯСНУШКІ

Маленькія бяскрыўдныя вяснушкі...
А колькі клопатаў было дзяўчыне
Парой вясноваю, калі вяснушкі,
Як зоры вечарам на небе чыстым,
На твары высыпалі дружна.
Здавалася тады дзяўчыне,
Што ўсю красу яе яны загубяць,
Што зробіць яе вельмі непрывабнай
Маленькія бяскрыўдныя вяснушкі.
І горка праклінала іх яна
І ненавіднымі іх называла.
І доўга так было, пакуль
З любоўю не спаткалася сваёй
Вясноваю парой дзяўчына.
Яны сядзелі побач да зары.
Калі ж зара яе твар асвятліла,
Глядзеў хлапчына, як зачараваны,
На твар яе, а потым і сказаў:
— Якая ты прыгожая ў вяснушках...
І у першы раз яна не крыўдала,
Што пра вяснушкі гаварылі ёй.
І ў першы раз падумала яна,
Што не такая страшная загана —
Маленькія бяскрыўдныя вяснушкі.

СПАТКАННЕ

— Як хораша! А колькі, скажы, часу?
Яшчэ, напэўна, рана? Пяць гадзін!
Не можа быць! Жартуеш ты, канешне.
Зусім нядаўна ты ка мне прыйшоў.
Пагаварыць як трэба не паспелі,
І пяць гадзін ужо.
Не, не,
Гадзіны дзве, не болей.
Праўда?
— Не, дарагая, не жартую я.
Ды што нам да гадзіншка, скажы?
— Як разам мы — бягуць-бягуць гадзіны.
— Нічым іх не спыніць і не суняць.
Калі цябе я днём чакаю,
Калі чакаю вечарам цябе,
На стрэлкі часта-часта паглядаю.
Здаецца мне:
яны стаяць на месцы.
Тады мінуты за гадзін даўжэй,
І вечнасьцю здаюцца мне гадзіны.
А ў час прызначаны прыходзіш ты —
Навыперадкі стрэлкі паімчалі.
Пагаварыць з табою не паспелі,
А тут глядзіш — світанне ў акне,
І зноў «бывай» ты кажаш мне.

САСНА

Вы бачылі, можа, якая яна?
Здалёку яна не відна...
Стаіць, як непрыкаяная,
У полі на ўзгорку адна.
Аб знешнім яе выглядзе
Ужо не кажу. Хаця
І сонечных промняў, і вільгаці
Хапае ёй для жыцця:
Ні гонкасці той зайздроснай,
Ні вогненна-меднай кары,—
Чым вызначаюцца сосны
Побач зусім, у бары.
Не вельмі ім там раскошна.
Заўсёды, вясной ці зімой,
Дзяліцца даводзіцца кожнай
Апошнім з суседкай сваёй.
Цяжкія бываюць годы.
Ды сосны і ў чорны дзень
Пароўну ўсе дзеляць выгоды:
І сокі, і сонца, і цень.
І дружна, карань да караня,
Дружна, ствол да ствала,
Стромкія, меднакорыя,
Цягнуцца да святла.
Імкнуцца яны ў паднябессе...
Ну як параўнаеш іх
З саеной, што расце не ў лесе,
Не ў ліку сясцёр сваіх!

... Вы бачылі, можа, якая яна?
У полі на ўзгорку адна
Стаіць, як непрыкаяная,
Гібее на пні сасна.
1961 г.

© OCR: Камунікат.org, 2011 год
© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год
© PDF: Камунікат.org, 2011 год

З М Е С Т

Песня пра хлеб (паэма)

Вялікі старт

** *Словам так

Партрэт

** *Пад стукі вагонных калёс

** *Многа ёсць на зямлі калек

Зімяе сонца ста янне

Свяшчэнная

Стронцый

Зарніцы

Ноч непакоіцца...

Дожджык

Адыход лета

Аграном

Імчыць машына хуткай дапамогі

Маці чакае сына

Хустка

Я іду зялёным лугам

Каб я знала

Веснавое

Шчаелівае рэха

Вяснушкі

Спатканне

Сасна

Вярцінскі, Анатоль Ільч.

Песня пра хлеб (вершы і паэма). Мінск,
Дзяржвыд БССР, 1962.

На беларусском языке

Вертинский Анатолий Ильич

ПЕСНЯ ПРО ХЛЕБ

Государственное издательство БССР

Минск 1962

Рэдактар Хв. Жычка Мастак Л. Прагін

Мастацкі рэдактар М. Шырокаў

Тэхнічны рэдактар В. Ярмаленка

Карэктар А. Чарнянкова

© OCR: Камунікат.org, 2011 год

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2011 год

© PDF: Камунікат.org, 2011 год